

ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВИРОБНИЦТВА

Підвищення конкуренції на ринку змушує підприємства вчитись швидко приймати управлінські рішення щодо обсягів виробництва продукції, встановлення ціни на неї, формування оптимального асортименту, покращення якості, аби забезпечити оптимальний рівень прибутковості і максимально ефективно використовувати всі ресурси підприємства.

Метою дослідження є ефективне управління витратами виробництва, що дозволить знизити витрати на виробництво продукції і одночасно знизити ціну на неї не вплинувши на якість продукції. Що, в свою чергу, дозволить зберегти свої конкурентні позиції на ринку і, навіть, покращити їх.

Чи не найголовнішим показником діяльності підприємства є прибуток. Прибуток – це та мотивація, яка заохочує, стимулює займатися підприємництвом і, водночас, те, що забезпечує розвиток підприємства, оскільки є джерелом формування грошових потоків. А на обсяг прибутку, передусім, впливають витрати.

Витрати – це складна економічна категорія, яка впливає на формування фінансових результатів діяльності, цінової політики, характеризує ефективність господарювання, рівень розвитку техніки і технології.

Процес виробництва і реалізації продукції неможливо уявити без залучення ресурсів, вартість яких і є витратами виробництва.

Виробничі витрати – це ті витрати, які безпосередньо пов'язані з процесом виробництва продукції. Це виробничі ресурси (природні, трудові, підприємницькі здібності, капітал). Так, використання природних ресурсів формує такі витрати як рента, орендна плата, трудові ресурси – заробітну плату, капітал – амортизацію, відсоток на капітал і відсоток на позику, а підприємницька діяльність – нормальний прибуток.

Основними витратами, якими підприємство може керувати є витрати від звичайної діяльності, обсяг яких зумовлений видом виробництва, видами продукції, яка виготовляється, сировиною, яка використовується, технічними та технологічними особливостями галузі тощо.

Витрати від звичайної діяльності складаються з операційних витрат, фінансових витрат, витрат від участі в капіталі та ін. Особливу увагу потрібно зосередити на витратах операційної діяльності. Для зручності, їх групують за елементами витрат на матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи та інші операційні витрати.

Операційні витрати складаються з собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут на інших операційних витрат. Прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі витрати та розподілені постійні загальновиробничі витрати формують виробничу собівартість продукції (робіт, послуг).

Залежно від етапу перетворення ресурсів в процесі виробництва, поняття «витрати» набуває різного економічного змісту.

На придбання ресурсів вкладаються певні грошові кошти, тобто відбувається обмін одного виду активу (грошових коштів) на інший (матеріали, обладнання, інструменти тощо). Сума витрат на придбання ресурсів складає їх фактичну собівартість. При цьому відбуваються зміни в структурі капіталу, але його величина залишається незмінною.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку також розрізняють витрати, що включаються до виробничої собівартості або витрати звітного періоду, та ті, що включаються до первісної собівартості ресурсів. На стадії виробництва до первісних витрат – авансованих в активи грошових коштів, додаються витрати, понесені в періоді, пов'язаному з виробництвом, наприклад, витрати на заробітну плату виробничих робітників, податки, вартість сторонніх послуг на технологічні цілі.

Джерелами для формування виробничих витрат є виробничі ресурси (природні, трудові, капітал, підприємницька діяльність), які використовуються у виробничому процесі. Особливості функціонування всіх цих ресурсів впливають на формування відповідних виробничих витрат. Визначені витрати формують виробничу собівартість (суму витрат виробництва).

На етапі реалізації виробленої готової продукції всі витрати на її виробництво, порівнюють з доходами від її продажу. При цьому виникають витрати звітного періоду, які не відносяться до виробництва, але забезпечують здійснення всього циклу виробництва – адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Якщо відбувається передача ресурсів у виробництво чи на забезпечення виробництва, витрати вважаються авансованими, вартість готової продукції, переданої з основного виробництва на склад вважається неспожитими витратами, оскільки ще не відбулася її реалізація і кошти за неї ще не отримані.

На етапі реалізації продукції формуються повні витрати, підприємство отримує виручку і витрати перетворюються у спожиті витрати. Тобто спожитими прийнято вважати тільки ті витрати, за які підприємство отримало кошти за рахунок реалізації виробленої продукції (робіт, послуг).

На розмір витрат впливає велика кількість чинників, а саме: розмір підприємства; виробничі програми підприємства (кількість ресурсів, необхідних для її виконання); глибина виробництва (кількість стадій виготовлення в багатостадійному виробництві, наскільки потреба у вихідних, проміжних продуктах забезпечується за рахунок власного виробництва і наскільки – за рахунок постачальників); побудова виробництва (форма його здійснення: рівень автоматизації, тип (масове, серійне, одиничне виробництво) і вид виробництва (непоточне, поточне) на підприємстві); якість чинників виробництва (їх придатність до використання у виробничому процесі); зайнятість

підприємства (кількість одиниць продукції, виготовлених за певний проміжок часу). Кількісне відношення цього результату до потужності підприємства відображає ступінь зайнятості; ціни чинників виробництва; структура основного виробництва, склад інфраструктури; умови фінансування; податкова політика держави; тарифна система, форми оплати праці тощо.

Зазвичай будь-яке підприємство орієнтоване на вирішення проблем довгострокового розвитку, що досягається, насамперед, науково-обґрунтованими методами управління. Питання управління витратами є одним з найбільш складних і важливих в економіці підприємства. Складність проблеми змісту науково-обґрунтованого управління витратами виробництва полягає в необхідності поєднання великої кількості даних з приводу господарської діяльності підприємства в єдину систему економічного управління, яка включає в себе сукупність принципів, методів, форм і прийомів управління. До того ж, потрібно чітко виділити предмет та об'єкти управління в умовах існуючої невизначеності та ризиків, викликаних нестабільністю економічних умов в Україні, жорсткою загальною конкуренцією та залежністю від уподобань споживачів.

Залежно від об'єктів управління на підприємстві можна виділити підсистеми управління виробничими процесами, матеріально-технічними ресурсами, персоналом тощо. Такі підсистеми можна доповнити і управлінням витратами виробництва. Суб'єктами управління витратами виробництва є керівники та спеціалісти підприємства і його виробничих підрозділів.

На систему управління витратами виробництва впливає значна кількість чинників зовнішнього середовища підприємства (економічні, науково-технічні, природні, політичні, соціально-культурні тощо). І система управління витратами виробництва підприємства також здійснює вагомий вплив на зовнішнє середовище підприємства.

В сучасних умовах система управління витратами виступає головною інформаційною основою управління внутрішньою діяльністю підприємства, його стратегією і тактикою. Основна мета такої системи полягає в підготовці інформації для прийняття оперативних і прогностичних управлінських рішень.

Варто виділити, що стан управління витратами, ступінь його досконалості залежить від удосконалення всього фінансово-господарського механізму в цілому і його окремих елементів як на мікро-, так і на мезо- та макрорівнях. В основу управління витратами повинен бути покладений принцип забезпечення ефективної взаємодії всіх його складових для підвищення ефективності його функціонування та покращення соціально-економічних умов населення.

Виходячи з проаналізованого матеріалу менеджмент підприємств повинен бути спрямований на раціональне зниження наявних витрат, знаходження можливості їх зниження. Отже, мова йде про створення системного противитратного економічного механізму, який відображає зниження витрат на одиницю продукції, зростання обсягу реалізації і пряму економічну мотивацію учасників виробничого процесу як мету управління.